

М. КОРДОН
м. Житомир

КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПІД ПРОВОДОМ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Питання української історії після визвольної війни 1648-1654 рр. під проводом Богдана Хмельницького досить широко вивчені у вітчизняній та зарубіжній історіографії (період руїни, Гетьманщина). Питання ж розвитку культури цього періоду висвітлені менше. А деякі проблеми взагалі ще чекають своїх дослідників.

Визвольна війна українського народу 1648-1654 рр. під проводом Богдана Хмельницького — це зоряний час України. Вперше перед усім світом український народ заявив про себе як окремий народ і заявив про своє право на існування і своє право на визначення. В ході цієї війни український народ створив свою армію, створив свою державність. Це забезпечило йому можливість майже шість років успішно воювати з однією з наймогутніших держав світу того часу, якою була Польща.

Конкретним проявом української державності в другій половині XVII-XVIII ст. була Лівобережна Україна, або Гетьманщина. Вона мала власні військо, фінанси, судовий устрій, закони, які творились на основі звичаєвого права.

Визвольна війна українського народу сприяла усуненню великого землеволодіння на Лівобережній Україні, а на короткий час і на Правобережжі. Це привело до відносного покращання долі селянства. В той час почали інтенсивніше розвиватися такі види ремесла як ткацтво, гончарство, вишивкарство, килимарство

Про стан культури в Україні за часів козаччини свідчать записки арабського мандрівника та письменника Павла Алеппського (бл. 1627-1609 рр.), який супроводжував у подорожах по Україні свого батька, антиохійського патріарха Макарія. Він пише, зокрема, що козаки, «звільнившись від гноблення та рабства, живуть тепер вільно, у радощах та веселоощах; спорудили соборні церкви, створили благоліпні ікони, чесні божественні іконостаси та корогви». Козацькі живописці, за його словами, «вельми спритні в зображенні людських облич», «мають велику вигадливість у відтворенні людей, як вони є». Павло Алеппський свідчить також про досить високий рівень освіти серед населення України.

Головним осередком вищої освіти була Києво-Могилянська академія, яка була заснована у 1632 році видатним українським культурним діячем Петром Могилою. Це — перший вищий навчальний заклад у східних слов'ян. За рівнем навчання академія не поступалась тогочасним європейським університетам. За час існування академії в ній навчалось близько 25 тисяч українців. З академії вийшла значна частина козацьких воєначальників. В ній навчалися українські гетьмани: Іван Виговський, Іван Самойлович, Юрій Хмельницький, Іван Мазепа, Пилип Орлик, Павло Полуботок.

В академії працювали кращі наукові та педагогічні сили того часу.

Викладачами академії були блискучі професори Стефан Яворський, Йоасаф Кроковський, Феофан Прокопович, Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Іоаникій Галятовський.

Високий рівень навчання, діяльність плеяди визначних вчених, письменників, педагогів, ораторів сприяли перетворенню академії в осередок освіти не лише для України, Росії та Білорусії, а й для балканських народів та Молдавії. Серед вихованців були серби, чорногорці, волохи, греки, болгары, молдавани. До відкриття Московського університету академія готувала освічених людей для всієї Росії та Білорусії.

В 1674 році для братчиків Києво-Могилянської академії було видано перший підручник з історії України «Синопис» (в перекладі з грецької мови означає — огляд). Його автором, можливо, був освітній і церковний діяч у Києві німецького походження Інокентій Гізель. Книга розповсюджувалася не лише в Україні, але і в Росії, в інших країнах, зокрема в грецькому та латинському перекладах. «Синопис» мав величезний вплив на російську історіографію XVII та XVIII ст. і був у Росії підручником аж до XIX ст.

Народний живопис XVII ст. представлений картиною «Козак Мамай». На картинах це був молодий козак-українець, що сидить по-турецькому, схрестивши ноги, з нерозлучним своїм супутником — конем — і козацькими атрибутами — шаблею, пістолем, куманцем і бандурою. Зовнішній вигляд козака — богатырська постать, вуса, оселедець, широчезні шаровари. Козак Мамай — типовий представник запорізького козацтва, втілення народного характеру з його волелюбністю, героїзмом, кмітливістю, гумором.

В XVII ст. набуло дальшого розвитку кобзарське мистецтво. Кобзарі виконували думи — лірико-епічні твори української словесності про події з життя козацької України XVI-XVII ст. Українська мова — одна з найспівучіших мов світу. Кобзар завжди у народі був бажаним гостем, тому що він «всюди вештається і долю співає».

Велике значення в музичному побуті українців мала так звана троїста музика, до складу якої входили три виконавці: скрипаль, цимбаліст і бубніст. Троїста виконувала в основному танцювальну музику, супроводжувала також народне лялькове видовище — «вертеп».

У культурі України другої половини XVII — початку XVIII ст. знайшли відображення кращі риси українського національного характеру — прагнення до свободи, осудження зла, соціальної несправедливості, прагнення до розвитку в людині добрих начал.